

تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علوم حدیث

از شماره ۲۵ تا شماره ۴۶

رضا کریمی*

راضیه سلیمانی**

چکیده

این پژوهش با روش تحلیل استنادی، مقالات منتشر شده در فصلنامه علوم حدیث را مورد بررسی قرار داده است. از ۱۹۰ مقاله بررسی شده شامل ۱۸۱ مقاله تألیفی و ۹ مقاله ترجمه‌ای، ۱۲۳۶۷ استناد استخراج و تحلیل شده است. میانگین استنادها برای هر مقاله ۹/۵ استناد بوده و بالاترین میزان استناد، به کتابها (به میزان ۹۲ درصد) تعلق دارد و ۸۲/۷ درصد از استنادها به زبان عربی بوده است. همچنین، علم حدیث بیشترین ارتباط موضوعی، به ترتیب، با موضوعات فقه، سرگذشته، علم الرجال، تفاسیر و علوم قرآنی دارد. مواردی دیگر مانند پر استنادترین عناوین، نویسندگان، محققان، تلخیص‌کننده‌ها، مترجمان در دو بخش زنان و مردان بررسی شده است میزان مشارکت نویسندگان و مترجمان، و فعال‌ترین نویسندگان و مترجمان نیز بررسی شده است.

کلید واژه‌ها: تحلیل استنادی، فصلنامه علوم حدیث.

درآمد

با پیدایش روش علمی تحلیل استنادی از یک سو و انتشار مستمر ابزارهای کتابشناختی همانند نمایه استنادی علوم و نمایه استنادی علوم اجتماعی از سوی دیگر - که کارشناسایی و گردآوری مقالات و منابع را راحت کرده است - مسیر کشف و تشخیص رفتارهای استفاده از منابع هموار شده است و امروزه تحلیل استنادی یکی از روش‌های پذیرفته‌شده در این گونه بررسی‌ها به شمار می‌آید.^۱

* عضو هیات علمی دانشگاه قم.

** دانشجوی کارشناسی کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه قم.

۱. «تحلیل استنادی مقالات سه نشریه علوم کشاورزی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده کشاورزی دانشگاه تبریز، و تحقیقات کشاورزی».

به عقیده «اگه»^۲ و «روسو»^۳ وجود مدرک استناد شونده در فهرست مآخذ یک مقاله نشان‌دهنده این واقعیت است که از منظر نویسنده بین مدارک استناد کننده و استناد شونده یک نوع رابطه از نظر موضوع، روش‌شناسی، و... وجود دارد و حوزه‌ای که این روابط را مطالعه و بررسی می‌کند، تحلیل استنادی نامیده می‌شود.

اکثر مقالات علمی سیاهه‌ای از ارجاع‌های کتابشناختی دارند. با استفاده از عمل استناد کردن، می‌توان بین مقالاتی که به هم استناد شده است، رابطه موضوعی برقرار کرد. نویسندگان، به دلایل مختلفی، اقدام به استناد می‌کنند که می‌توان به طور مختصر این دلایل را ذکر کرد: برای اثبات ادعاها، اعتبار بخشیدن به کار خود،^۴ نشان دادن استفاده از نظریه‌های دیگران یا نتایج پیشنهادی پیشین، تجلیل از متقدمان، اعتبار بخشیدن به آثار مرتبط، معرفی روش‌ها و ابزارهای علمی مورد استفاده و موارد دیگر، تهیه پیشینه برای مطالعات پیش‌تر، تصحیح اثر خود فرد و آثار دیگران، نقد آثار قبلی، اثبات مستدل ادعاها، آگاهی دادن درباره آناری که به زودی منتشر خواهند شد، هدایت خواننده به آناری که توزیع و نمایه‌سازی آنها ضعیف بوده و به آنها استناد نشده است؛ تهیه داده‌های واقعی و دسته‌های حقایق فیزیکی ثابت و غیره؛ معرفی انتشارات بنیادی که اندیشه یا مفهومی برای نخستین بار در آنها مطرح شده است؛ معرفی انتشارات بنیادی یا آثار با نام نویسنده، انکار و رد آثار یا اندیشه‌های دیگران (ادعای منفی) و بحث و مناقشه در مورد برتری ادعای دیگران (احترام منفی). «گارفیلد» اشاره کرد. بنابراین، استناد و نقل قول، تصدیق و ارج نهادن آشکار نویسنده بر نفوذ و تأثیر کار علمی خاصی است که در گذشته انجام شده است. همچنین، عمل استناد، علاوه بر استفاده از ارجاع‌ها برای برقراری ارتباط کار فرد با چارچوب گسترده‌تری از علم، به نویسنده نیز امکان می‌دهد تا دانش تازه‌کشف شده را ارائه نماید و با این کار، به تعیین اولویت‌هایی بپردازد.^۵

در واقع، استناد، ترسیم نقشه جاده‌ای است که نویسنده آن را به وجود آورده و خوانندگان را وادار می‌کند تا آن مسیر را دنبال کرده و به سر منزل مقصود برسند. دانشمندان با قدم نهادن و تکیه بر سکوی پیشینیان، پلکان دانش بشری را بنا نهاده و به صعود خود ادامه می‌دهند. طبیعت این حرکت به وسیله دقت نظر و تحلیل پانویس‌ها و استنادات قابل مشاهده است. نمودار شدن یک مقاله در سیاهه مراجع یک سند، بازگو کننده این مطلب است که در ذهن نویسنده ارتباطی بین اثر وی و مقاله‌ای که به آن در فهرست مآخذ استناد کرده است، وجود دارد. تجزیه و تحلیلی که درباره این ارتباط صورت می‌گیرد، مقوله‌ای به نام تحلیل استنادی را پدید می‌آورد.^۶

۲. «تحلیل استنادی در مجموعه مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی».

۳. «تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در مجلات کتابداری».

۴. «کتابسنجی». در مجموعه مباحث بنیانی در کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران: ده مقاله، ص ۴۸.

۵. «چگونه استاد کنیم؟».

۶. تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد رشته مهندسی معدن دانشکده فنی دانشگاه تهران از سال ۱۳۷۰-۱۳۷۹، ص ۱۰۵.

با پیدایش روش علمی تحلیل استنادی از یک سو و انتشار مستمر ابزارهای کتابشناختی، همانند نمایه استنادی علوم و نمایه استنادی علوم اجتماعی از سوی دیگر - که کار شناسایی و گردآوری مقالات و منابع آنها را راحت کرده - مسیر کشف و تشخیص رفتارهای استفاده از منابع هموار شده است و امروزه تحلیل استنادی یکی از روش‌های پذیرفته‌شده در این گونه بررسی‌ها به شمار می‌آید.^۷

به طور کلی، چنین استنباط می‌شود که بین کیفیت و تعداد استنادهای مدرک، رابطه‌ای وجود دارد. به عبارت دیگر، هرچه تعداد استنادها به یک مدرک بیشتر باشد، نشان‌دهنده کیفیت بهتر آن مدرک است.^۸ با تحلیل استنادی می‌توان دریافت که «تحولات علمی چگونه صورت می‌گیرد و مسیری که هر رشته علمی طی می‌کند چیست؟» و «الگوی واقعی کسب اطلاعات و یا پخش یافته‌های علمی و فنی چگونه است؟» از این دو مورد، اطلاعاتی به دست می‌آید که شامل موارد زیر است:

اولاً، دانش‌پژوهان را با جامعه شناسی مبادله اطلاعات علمی آشنا می‌کند و آنها را قادر می‌سازد از دانش مکتوب، حداکثر بهره‌برداری را به عمل آورد.

ثانیاً کتابداران را با مجموعه جامعه‌شناختی مبادله اطلاعات علمی آشنا کرده، آنها را قادر می‌سازد مجموعه‌ای را برای کتابخانه خود فراهم سازند که در تحولات علمی و فرهنگی جامعه، اثر با ارزشی داشته باشد.^۹

به بیان دیگر، با توجه به حجم عظیم اطلاعات تولید شده و هزینه سنگینی که کتابخانه‌ها برای تهیه آنها متحمل می‌شوند، کتابداران را متوجه این نکته کرده است که به جای تهیه همه منابع مورد نیاز خوانندگان، به گزینش آنها پرداخته و از گردآوری منابع غیر لازم، هرچند که خوب هم باشند، بپرهیزند. به این ترتیب، ضمن صرفه جویی در هزینه‌ها، بهترین و کارآمدترین مجموعه‌ها را برای کتابخانه‌ها و در نهایت مراجعه کنندگان خود فراهم آورند. تحلیل استنادی یکی از روش‌هایی است که کتابداران را در به ثمر رساندن هدف فوق یاری می‌کند؛ چرا که وقتی معلوم شود چه منابعی بیش از سایر منابع در تدوین آثار مختلف کاربرد دارند، بدیهی است که تهیه آنها برای کتابخانه‌ها از اهمیت بیشتری برخوردار خواهد شد.^{۱۰}

همچنین، تحلیل استنادی برای ارزیابی عملکرد و موفقیت پژوهش نیز مورد استفاده قرار گرفته است. این امر، موجب بررسی رتبه‌بندی مجلات، گروه‌های آموزشی، دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی، و دانشمندان و محققان شده است. در این رویکرد، اصل این است که استنادها، حتی استنادهای منفی - که اثر استادشونده را رد یا تصحیح می‌کنند - مقیاسی از تأثیر و نفوذ در علم هستند. بنابراین، هرچه یک مقاله بیش‌تر مورد استناد قرار بگیرد، به همان نسبت بیش‌تر در جامعه علمی شناخته می‌شود. در حقیقت،

۷. تحلیل استنادی در مجموعه مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی.

۸. بررسی وضع استناد در مجلات پزشکی فارسی: مجلات دانشکده‌های پزشکی دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و مشهد در سال‌های ۱۳۵۶-۱۳۵۴.

۹. «کتابسنجی». در مجموعه مباحث بنیانی در کتابداری و اطلاع‌رسانی ایابن: ده مقاله، ص ۷۹.

۱۰. تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در سی شماره فصلنامه «کتابداری و اطلاع‌رسانی» بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴، ص ۴.

جامعه علمی مجموعه بزرگی از همکاران است که ارزش یک مقاله تهیه شده را به وسیله استنادها تشخیص می‌دهند و تصمیمات این مجموعه داوران در مورد درست یا نادرست بودن تصمیماتشان را می‌توان با استفاده از نمایه‌های استنادی بررسی کرد.¹¹ (Campanario, 2003)

بیان مسأله

تحلیل استنادی، از روش‌های علمی و معتبر برای ارزشیابی مقالات یک نشریه به شمار می‌رود. محققان بر آن شدند که با این روش، مقالات منتشر شده در فصلنامه علوم حدیث را ارزیابی کنند تا الگوی رفتار علمی نویسندگان و وضعیت مقالات و میزان مشارکت علمی محققان را در تدوین مقالات به شیوه علمی تحلیل نمایند. پدیدآورندگان مقالات به گونه‌های مختلف، به منابع استناد می‌کنند و این منابع می‌تواند از لحاظ نوع محمل، زبان، زمان و... بررسی شوند. در این پژوهش، استنادهای مقالات تألیفی و ترجمه‌ای فصلنامه علوم حدیث بررسی شده‌اند تا بدین وسیله الگوی رفتار علمی پژوهشگران و محققان، روابط موجود میان متن مقالات و مآخذ آنها، گرایش موضوعی نویسندگان در استفاده از منابع اطلاعاتی معین شود.

اهمیت پژوهش

استنادها به ردپاهای ثابتی شبیه هستند که مسیر اکتشافها و تفکرات علمی را نمایان می‌کنند. هیچ مقاله علمی بدون استناد به دانش پیشین خود، به تنهایی روی پا نمی‌ایستد. این امر در طول تاریخ همواره دیده می‌شود. دانشمندان با قدم نهادن و تکیه بر سکوی دانش پیشینیان، پلکان دانش بشری را بنا نهاده و به صعود خود ادامه می‌دهند. طبیعت این حرکت با دقت نظر و تحلیل پانویس‌ها و استنادها قابل مشاهده است. نمودار شدن یک مقاله در سیاهه مراجع یک سند، بازگو کننده این مطلب است که در ذهن نویسنده، بین اثر وی و مقاله‌ای که به آن در فهرست مآخذ استناد کرده است، ارتباطی وجود دارد. تجزیه و تحلیل‌هایی که درباره این ارتباطات صورت می‌گیرد، مقوله‌ای را به نام «تحلیل استنادی»¹² پدید می‌آورد. با استفاده از «کتابسنجی»¹³ و روش‌های مختلف آن می‌توان انبوه متون و منابع منتشر شده را بر اساس میزان استفاده رتبه‌بندی نمود، مجلات هسته¹⁴ (پراستفاده) را معرفی کرد و نویسندگان کلیدی (پر تولید) را در حوزه علوم حدیث شناساند و بدین وسیله، کمک‌های ارزشمندی به مجموعه سازان و جامعه استفاده‌کنندگان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی ارائه کرد؛ زیرا با شناخت و تهیه مجلات اصلی این حوزه، مجموعه سازان قادر خواهند بود با اشتراک تعداد کمتری از مجلات - که کاربرد و مخاطبان بیشتری دارند - در بودجه کتابخانه صرفه‌جویی کنند و در عین حال، با تهیه منابع کمتر، فضای فیزیکی کمتری از کتابخانه اشغال نمایند. استفاده‌کنندگان نیز با شناخت نویسندگان کلیدی حوزه‌های علمی خویش می‌توانند مطالعات خود را هدفمندتر دنبال کنند و فارغ از مطالعه مطالب حاشیه‌ای و نامربوط، با

11. Citation analysis. In international Encyclopedia of information and library science.

12. Citation analysis.

13. Bibliometrics.

14. Core Journals.

صرف وقت، انرژی و هزینه کمتر، به مطالب ارزشمندتری در حوزه‌های علمی دست یابند. همچنین، می‌توان با استفاده از روش تحلیل استنادی - که یکی از روش‌های مهم کتابسنجی است - تصویری از ساختار علم ترسیم کرد و بدین ترتیب، فراز و نشیب‌های ساختار علم را مطالعه و ظهور موضوعات علمی جدید را ردیابی نمود.^{۱۵}

اهداف پژوهش

هدف کلی پژوهش حاضر، تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در فصلنامه علوم حدیث از شماره ۲۵ تا ۴۴ است.

اهداف فرعی

- تعیین تعداد کل مقالات منتشر شده در سال‌های مورد بررسی و تعیین مقاله‌های تألیفی و ترجمه‌ای،
- تعیین تعداد کل استنادها و میانگین استنادها در هر مقاله،
- تعیین وضعیت زبانی استنادها،
- تعیین جنسیت نویسندگان مقالات،
- تعیین میزان استناد به کتاب، نشریات ادواری، پایان‌نامه‌ها و سایر محمل‌های اطلاعاتی،
- تعیین میزان مشارکت نویسندگان و مترجمان در انجام تحقیقات گروهی،
- تعیین پرکارترین افراد در میان نویسندگان و مترجمان مقالات مورد بررسی،
- تعیین پراستنادترین منابع مورد استناد نویسندگان مقالات،
- تعیین پراستنادترین نویسنده در میان نویسندگان و مترجمان مقالات مورد بررسی،
- تعیین بیشترین موضوعاتی که با موضوع حدیث ارتباط دارند.

پرستش‌های اساسی پژوهش

- میزان مقاله‌های تألیفی و ترجمه‌ای و میانگین تعداد استنادهای مقاله‌ها چقدر است؟
- توزیع مؤلفان بر اساس جنسیت چگونه است؟
- توزیع مقالات بر اساس مؤلف فردی و گروهی چگونه است؟
- میزان استفاده از انواع محمل‌های اطلاعاتی چگونه است؟
- توزیع استنادهای مقالات مورد بررسی از نظر زبان چگونه است؟
- پراستنادترین نویسندگان کدام‌اند؟
- پرکارترین نویسندگان مقالات کدام‌اند؟
- بیشترین موضوعاتی که با موضوع حدیث ارتباط دارند، چگونه است؟

روش و جامعه پژوهش

این پژوهش از نوع پیمایشی است. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل استنادی، تمام مقاله‌های منتشر شده از شماره ۲۵ تا شماره ۴۴ در فصلنامه علوم حدیث تجزیه و تحلیل شده‌اند. بررسی مقاله‌ها در دو بخش صورت گرفت: بخش اول، شامل سال انتشار، تألیفی یا ترجمه‌ای بودن، انفرادی یا گروهی بودن و موضوع مقاله که تمامی مقالات منتشر شده در این قسمت بررسی شدند؛ بخش دوم، شامل استنادهای مقاله‌ها بود. برای انجام این کار، تمامی استنادهای مقالات مورد بررسی روی فیش‌های مربوطه وارده شده و سپس با توجه به سؤالات مطرح شده، داده‌های موجود با استفاده از نرم افزار «SPSS» تجزیه و تحلیل گردید.

محدودیت‌های پژوهش

۱. کامل نبودن اطلاعات کتابشناختی در بسیاری از موارد؛ ۲. وارد شدن اسامی مؤلفین به صورت‌های مختلف و عدم مستند سازی آنها با ابزارهای استاندارد (مثل مستند مشاهیر و مؤلفان) که در بسیاری از موارد پژوهشگران را مجبور به مراجعه به ابزارها و منابع مختلف می‌کرد؛ ۳. بروز اشکال در تشخیص نوع زبان، سال نشر و محل نشر در برخی از استنادها.

تعاریف مفهومی و تعاریف عملیاتی

تحلیل استنادی: در مطالعه استنادی که امروزه در بررسی روابط مفهومی نوشته‌ها به آن توجه می‌شود، رابطه میان مدرک استناددهنده و مدرک مورد استناد، بررسی می‌گردد. اگر بکوشیم قواعدی را که بر این رابطه حاکم است کشف کنیم، به تحلیل استنادی دست زده‌ایم.^{۱۶}

استناد: در این تحقیق، منظور از استناد، مأخذی هستند که نویسندگان در فهرست منابع و مأخذ به عنوان منبع تألیف اثر معرفی کرده‌اند.

مقاله انفرادی: مقاله‌ای که توسط یک مؤلف تألیف شده است.

مقاله گروهی: مقاله‌ای که در تهیه و تألیف آن بیش از یک نفر همکاری داشته‌اند.

پیشینه پژوهش

الف) در خارج از ایران

کاشکوفسکی، کسی و وایس^{۱۷} در تحقیقی به تحلیل استنادی ۶۲۹ عنوان از پایان‌نامه‌های فوق لیسانس و دکتری ارائه شده به دانشگاه ایالت لویا^{۱۸} بین سال‌های ۱۹۹۲ - ۱۹۹۳ م، پرداختند. محققان با طبقه‌بندی پایان‌نامه‌های مورد بررسی در پنج دسته هنر و علوم انسانی، علوم زیستی، مهندسی، علوم ورزشی، علوم اجتماعی به تحلیل ۴۶۷۴۲ استناد به کار رفته پرداختند. یافته‌ها نشان داد که مجلات و

۱۶. تحلیل استنادی در مجموعه مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی، ص ۲۹۲.

۱۷. "Master's and Doctoral Thesis Citations: Analysis and Trend of a Longitudinal Study".

۱۸. Iowa State University.

تک نگاشت‌ها با ۶۳/۶٪ و ۲۳/۷٪ در صدر منابع مورد استناد قرار داشتند؛ ۸۵٪ از منابع مورد استناد در کتابخانه‌های دانشگاه موجود بودند؛ ۱۲/۳٪ میانگین نیم عمر منابع مورد استناد تعیین شد که در بین گروه‌های مختلف متفاوت بوده است، چرا که هنر و علوم انسانی با میانگین ۱۸/۱٪ بالاترین و دانشکده مهندسی با ۱۰/۹٪ پایین‌ترین میانگین نیم عمر را به خود اختصاص داده بودند. از نقاط جالب توجه یافته‌های این پژوهش آن بود که هیچ گونه منابع الکترونیکی به کار گرفته نشده بود.

تونتا و اوموت^{۱۹} در دانشگاه هاستپ^{۲۰} ترکیه در پژوهشی استنادهای صد پایان‌نامه کارشناسی ارشد و دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی ارائه شده در فاصله سال‌های ۱۹۷۴ تا ۲۰۰۲م، را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داد که پایان‌نامه‌های دکتری ۲/۵ برابر پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد به منابع استناد کرده‌اند؛ تک نگاشت‌ها بیشتر از ۵۰٪ استنادها را به خود اختصاص داده‌اند و بعد از آن، نشریات ادواری ۴۲٪ استنادها را به خود اختصاص داده بود؛ میان نشریات مورد استناد در پایان‌نامه‌های دکتری و کارشناسی ارشد رابطه معناداری وجود دارد؛ نیم عمر استنادها نه سال برآورد شده است. منابع ذکر شده در پایان‌نامه کارشناسی ارشد نسبت به پایان‌نامه‌های دکتری روزآمدتر بودند؛ اکثر استنادها دارای یک نویسنده بودند و به اعتقاد محقق، با استفاده از یافته‌های این پژوهش می‌توان فهرستی از مجلات هسته این رشته برای استفاده کتابخانه معرفی کرد.

پیشینه پژوهش در ایران

خوشبختانه تحقیقات تحلیل استنادی در ایران، بسیار گسترده‌تر بوده و پا به پای تحقیقات خارجی پیش رفته است. سیر مطالعاتی این تحقیقات نشان می‌دهد که تحلیل استنادی مجلات، به خصوص مجلات علمی و پژوهشی کمتر مورد توجه بوده است. علت این بی‌توجهی را می‌توان محدود بودن انتشار این‌گونه مجلات به دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و عدم توجه این نشریات به رعایت فاصله زمانی انتشاراتی تعیین شده، بیان کرد. بی‌نظمی این نشریات از نظر فاصله انتشاراتی و یا انتشار یک یا دو شماره از آن در طول سال، خود به خود این نشریات را از کانون توجه خارج کرده است. آغاز سیاست‌های پژوهشی جدید در سال‌های اخیر، توجه و تشویق محققان به انجام فعالیت‌های تحقیقاتی و انتشار مقالات در مجلات علمی معتبر و پرداخت پاداش در قبال مقالات چاپ شده، مجدداً این نشریات را در کانون توجه قرار داده و مسؤولان اهتمام جدی‌تری به رعایت فاصله انتشاراتی معین شده و افزایش کیفیت مجله‌ها دادند.^{۲۱} تحقیقات استنادی بر روی مقاله‌های این‌گونه مجلات نیز مدتی است که آغاز شده است. به طور کلی، مطالعات تحلیل استنادی در ایران را می‌توان به سه دسته زیر تقسیم کرد:

۱. تحقیقاتی که به تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و یا دکتری پرداخته‌اند. در این زمینه تحقیقات متعددی انجام شده است که از نمونه‌های بارز آنها می‌توان به شفیع (۱۳۶۵)، جاهد (۱۳۷۳)، فخاری (۱۳۷۳)، پورشعرباف (۱۳۷۵)، خسروی تاج (۱۳۷۷) آژیده (۱۳۷۸)، هراتی (۱۳۷۸)،

19. Scatter and Obsolence of Journal Cited in Dissertation of Librarianship: The Case of Hacettepe University. 20. Hacettepe University.

۲۱. تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در سی شماره فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، بین سال‌های ۱۳۶۷-۱۳۸۴.

سیفی (۱۳۷۹) مرادی (۱۳۸۱)، قرلی (۱۳۸۱) تقوی گلچینی، مهرداد و کریمیان مزیدی (۱۳۸۱)، کریمی (۱۳۸۲)، لوک زاده (۱۳۸۳)، آذرانفر (۱۳۸۳) مظفری غربا، فدایی عراقی، حری، احمدزاده (۱۳۸۴)، تصویری قمصری (۱۳۸۵) و... اشاره کرد. با توجه به گستردگی تحقیقات این حوزه، از ذکر جزئیات خودداری می‌کنیم.

۲. تحقیقاتی که مقالات نشریات ادواری مختلف را تحلیل استنادی کرده‌اند. از نمونه‌های این تحقیقات می‌توان به بنی هاشمی (۱۳۶۴)، عصاره (۱۳۶۵)، محمدزاده (۱۳۷۶)، ریاحی نیا (۱۳۷۵)، مقصودی دریه (۱۳۸۱)، کیانمهر (۱۳۸۶)، کریمیان مزیدی و اشرافی (۱۳۸۶) و... اشاره کرد. با توجه به عمومی و گسترده بودن این تحقیقات و ارتباط کمتر آنها به موضوع تحقیق، از ارائه توضیحات مبسوط‌تر درباره آنها خودداری کردیم و فقط به یک مورد به عنوان نمونه اشاره می‌کنیم:

اشتری (۱۳۷۹) به تحلیل استنادی مقالات فلسفی فارسی در فاصله زمانی ۱۳۷۰-۱۳۷۷ش پرداخته است. نتایج حاکی از آن است که بیشترین تعداد استناد به کتاب (۹۳/۳۸) بوده است و بعد از آن نشریات ادواری (۵/۹٪) در مرتبه دوم اهمیت قرار گرفته است. توزیع زبانی استنادها نشان می‌دهد که بیشترین زبان استناد شده، زبان عربی (۳۴/۴۴٪) است و زبان انگلیسی (۳۶/۱۸٪) و زبان فارسی (۳۱/۰۳٪)، به ترتیب، در مرتبه‌های دوم و سوم اهمیت قرار دارند. منابع تألیفی با ۷۲/۵۲٪ بیش از منابع ترجمه‌ای مورد استناد قرار گرفته‌اند. توزیع جغرافیایی استنادها دلالت بر استفاده زیاد از منابع منتشر شده در ایران داشته و منابع منتشر شده در انگلستان و آمریکا به ترتیب در مرتبه دوم و سوم بوده‌اند.

۳. تحقیقاتی که مقالات مندرج در یک نشریه خاص را تحلیل استنادی کرده‌اند. با توجه به ارتباط مستقیم این تحقیقات به نوشته حاضر، به چند نمونه از آنها می‌پردازیم:

زند (۱۳۷۸) با «بررسی استنادی مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز بین سال‌های ۱۳۶۶-۱۳۷۵» دریافت که در دوره ده ساله مجله، به طور کلی، ۱۸۸۲ استناد به کار رفته که از این تعداد، ۴۴۴ مورد (۲۴/۲۴٪) به مجلات خارجی و ۱۶۴ مورد (۸/۹۹٪) به مجلات فارسی استناد کرده‌اند. از ۱۲۱۷ استناد مربوط به کتاب‌ها، ۵۹۲ مورد (۳۲/۴۷٪) را کتاب‌های خارجی، ۴۹۴ مورد (۲۷/۰۹٪) را کتاب‌های فارسی و ۱۳۱ مورد (۷/۱۸٪) را کتاب‌های عربی، پایان‌نامه‌ها و مقالات کنفرانس به خود اختصاص داده بودند. تعیین نیم عمر منابع نشان داد که بیشترین استنادها به منابع نسبتاً جدید به فاصله زمانی پنج تا ده سال تعلق داشت.

محمدی و دادگر (۱۳۸۶) با «تحلیل استنادی مقاله‌های منتشر شده در سی شماره فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴» دریافتند که ۲۱۹ مقاله (۱۶۵ مقاله تألیفی و ۵۴ مقاله ترجمه‌ای) در طول سال‌های مورد مطالعه به چاپ رسیده است. میانگین تعداد مقاله‌ها برای هر شماره ۷/۳ گزارش شده است. از میان مقاله‌های منتشر شده در این مجله، تعداد ۱۶۵ مورد یک نویسنده، ۲۹ مورد دو نویسنده و سه مورد دارای سه نویسنده بودند. مقطع تحصیلی نویسندگان ۷۴ مقاله، کارشناسی ارشد و ۶۳ مقاله دکتری بود. ۱۷۴۸ استناد در این مقاله‌ها به کار رفته بود که میانگین ۱۱/۹ برای هر مقاله تعیین شد. در بین محمل‌های اطلاعاتی، مقاله‌ها قبل از کتاب‌ها و پایان‌نامه‌ها قرار گرفت و نشان داد که محققان این حوزه بیشتر مقاله محور هستند. منابع زبان انگلیسی در استنادها با اندکی اختلاف،

بالاتر از زبان فارسی قرار گرفت. تعیین نیم عمر داده‌ها نشان داد که کتاب‌های لاتین با چهارده سال و دو ماه و منابع اینترنتی با چهار سال و پنج ماه بیشترین و کمترین نیم عمر را به خود اختصاص داده بودند. به *دانشنامه کتابداری* در بین کتاب‌ها و «عباس حری» و «محمدحسین دیانی» در بین پدیدآورندگان، «دیانی» و «فتاحی» در بخش مقاله‌ها و پایان نامه و «عصاره» در بخش پایان‌نامه‌ها بیش از همه استناد شده بود. *فصلنامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی با فصلنامه کتاب* در کتاب و سه مجله دیگر به عنوان مجلات هسته این رشته در فارس انتخاب شدند.

به منظور تحقق چهار هدف «تعیین نوع منابع مورد استناد و چگونگی توزیع آنها»، «تشخیص زبان غالب در مآخذ مورد استفاده مقالات»، «کشف فاصله زمانی میان تاریخ نشر مآخذ و تاریخ نشر مقالات» و «کشف رفتار استنادی نویسندگان مقالات مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۹» در تحقیقی با استفاده از روش تحلیل استنادی، ۱۷۹ مقاله تألیفی و ۲۴۴۲ استناد آنها را مورد ارزیابی قرار داده، دریافتند که متوسط استناد هر مقاله ۱۳/۷ بوده و سالانه ۱/۵ مقاله تألیفی در مجله درج شده است. یافته‌های آنها نشان داد که کتاب‌ها ۵۵٪ و مقالات ۳۷/۸٪ از استنادها را به خود اختصاص داده‌اند. لذا نویسندگان مقالات بیشتر، کتاب‌مدار بوده و یافته‌ها ۱۲/۶ سال نیم عمر برای کتاب‌ها، دوازده سال برای مقالات و ۶/۳ سال را برای پایان‌نامه‌ها نشان دادند.^{۲۲}

مطالعاتی که در پیشینه پژوهش مورد اشاره قرار گرفتند، نشان می‌دهد که در ایران درباره تحلیل استنادی، تحقیق‌های فراوانی انجام گرفته است، اما تحقیقات استنادی مقالات مربوط به یک مجله، در مقایسه با تحلیل‌های استنادی دیگر، سابقه کمتری دارد. نکته حایز اهمیت، پیشتاز بودن تحلیل استنادی مجله‌های کتابداری در مقایسه با سایر نشریات است.^{۲۳}

مقدمه

فصلنامه علوم حدیث، از مجلات علمی - پژوهشی کشور در موضوع حدیث است که با همت و تلاش مسؤولان این فصلنامه به مدت دوازده سال است که به چاپ می‌رسد. این فصلنامه در زمینه‌های موضوعی حدیث و موضوعات وابسته مقاله می‌پذیرد. اینک با گذشت بیش از یک دهه از فعالیت این فصلنامه، ارزیابی فعالیت‌های انجام شده برای برطرف نمودن کاستی‌ها و تدوین برنامه‌های مناسب برای حفظ درجه علمی - پژوهشی ضروری به نظر می‌رسد.

این پژوهش از نوع پیمایشی است. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل استنادی، تمام مقاله‌های منتشر شده از شماره ۲۵ تا شماره ۴۴ در فصلنامه علوم حدیث تجزیه و تحلیل شده‌اند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در پاسخ به سؤال اول تحقیق درباره «میزان مقاله‌های تألیفی و ترجمه‌ای و میانگین تعداد استنادهای مقاله‌ها» داده‌ها نشان داد که در بیست شماره فصلنامه علوم حدیث ۱۹۰ مقاله منتشر شده است. بر اساس

۲۲. بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقاله‌های مندرج در مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۹.

۲۳. تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در ۳۰ شماره فصلنامه «کتابداری و اطلاع‌رسانی» بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴، ص ۲۰.

داده‌های جدول شماره ۱، سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴، با انتشار بیشترین مقاله، بیشترین فراوانی را داشته‌اند. فصلنامه علوم حدیث از شماره ۳۶ الی شماره ۳۹ (۱۳۸۴) به صورت دوشماره‌ای به چاپ رسیده است، که این امر می‌تواند از دلایل انتشار کمتر مقالات در طول این سال‌ها باشد.

جدول ۱: توزیع فراوانی مقالات تألیفی و ترجمه‌ای در فصلنامه علوم حدیث سال نشر

سال	مقالات تألیفی		مقاله‌های ترجمه‌ای		جمع	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۳۸۳	۴۲	۱۰۰			۴۲	
۱۳۸۲	۴۲	۱۰۰			۴۲	
۱۳۸۵	۳۳	۹۱	۳	۹	۳۵	
۱۳۸۴	۲۵	۸۹	۳	۱۱	۲۸	
۱۳۸۶	۱۸	۸۵	۳	۱۵	۲۱	
۱۳۸۱	۲۳				۲۳	
جمع کل	۱۸۱	۹۵	۹	۵	۱۹۰	

به طوری کلی میانگین مقالات منتشر شده در بیست شماره ۹/۵ مقاله است. در مورد تناسب مقالات تألیفی و ترجمه‌ای از ۱۹۰ مقاله منتشر شده در ۱۸۱ مورد تألیفی و نه مورد ترجمه‌ای بوده است. در زمینه نسبت کم مقالات ترجمه‌ای نسبت به تألیفی یافته‌های این تحقیق با یافته‌های اشتیری همخوانی دارد^{۳۳} توجه به مقالات تألیفی در برابر مقالات ترجمه‌ای، اصلی است که گردانندگان این مجله از آغاز به آن توجه داشتند، زیرا برخی از متخصصان معتقدند رفتن به سوی ترجمه از اعتبار مجله هنگام ارزش‌گذاری کم می‌کند و این مسأله خود به خود، مجلات را به سوی مطالب تألیفی سوق می‌دهد.

جدول ۲: فراوانی نویسندگان مقاله‌ها بر اساس جنسیت و میزان مشارکت آنها در تألیف مقاله‌های گروهی

سال	پدیدآور		یک نویسنده‌ای			دو نویسنده‌ای	
	تعداد مقاله	مرد	زن	مرد	زن	تعداد مقاله	مرد
۱۳۸۳	۴۲	۳۶	۶				
۱۳۸۲	۴۰	۳۹	۲		۱		
۱۳۸۵	۳۵	۳۱	۴				
۱۳۸۴	۲۸	۲۶	۲				
۱۳۸۱	۲۳	۲۲	۱				
۱۳۸۶	۲۱	۱۸	۳				
جمع کل	۱۸۹	۱۷۲	۱۸		۱		

از ۱۹۰ مقاله تألیفی در فصلنامه مجله علوم حدیث ۱۸۹ (۹۹٪) مقاله دارای یک نویسنده بوده و تنها یک مقاله دارای دو نویسنده بوده است. به نظر می‌رسد نویسندگان این مجله هم، به مانند مجلات دیگر،

۳۴. «تحلیل استنادی مقالات فلسفی...»، ص ۱۲.

تمایل چندانی برای کارهای گروهی ندارند. بر اساس جدول ۲ از ۱۹۰ مقاله تألیفی در فصلنامه علوم حدیث ۱۷۲ مقاله (۹۰/۵٪) تألیف مردان و ۱۸ مقاله (۹/۵٪) درصد تألیف زنان است. جدول شماره ۳: فراوانی انواع منابع و تعداد استناد به آنها

زبان		فارسی		عربی		جمع کل
نوع منبع		فراوانی	%	فراوانی	%	فراوانی
کتاب	۱۸۸	۶۹/۱۱	۹۵۴	۹۸/۹	۱۱۴۲	۹۲
مجله	۸۱	۲۹/۷	۱۰	۱/۱	۲۰	۷/۳
پایان نامه	۳	۱	۰	۰	۳	۰/۲۵
روزنامه	۰	۰	۰	۰	۰	۰
نسخه خطی	۰	۰	۰	۰	۰	۰
اینترنت	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع کل	۲۷۲	۲۲	۹۶۴	۷۸	۱۲۳۶	۱۰۰

بر اساس داده‌های جدول شماره ۳، کتاب‌ها در بین سایر محمل‌های اطلاعاتی ۹۲٪ از استنادها را به خود اختصاص داده و در رتبه اول قرار گرفته‌اند که حاکی از کتاب محور بودن نویسندگان مقاله‌های حدیثی فصلنامه علوم حدیث است. بعد از کتاب‌ها، مجلات با ۷/۳ استنادها رتبه دوم را به خود اختصاص داده و پایان نامه‌ها، روزنامه‌ها و اینترنت کمترین درصد استناد را به خود اختصاص داده‌اند. یافته‌های این تحقیق در خصوص استناد به انواع محمل‌های اطلاعاتی با یافته‌های اشتیری، همخوانی دارد. اشتیری به این نتیجه رسیده بود که بیشترین تعداد استنادها به کتاب (۹۳/۳۸٪) و بعد از آن نشریات با (۵/۹٪) در رتبه دوم قرار دارد.^{۲۵}

برابر یافته‌های جدول شماره ۳، از مجموع ۱۱۴۲ استناد به کار رفته، ۹۵۴ استناد (۸۲/۷٪) به زبان عربی (کتاب‌های زبان عربی) و ۱۸۸ (۱۷٪) به زبان فارسی (کتاب‌های فارسی) استناد کرده‌اند. در مورد، بالا بودن میزان استناد به زبان عربی بین یافته‌های این تحقیق و یافته‌های تحقیق اشتیری همخوانی وجود دارد؛ زیرا در تحقیق وی نیز زبان عربی با ۳۴/۴۴٪ و زبان فارسی با ۳۱/۰۳٪ در مقایسه با زبان لاتین در رتبه نخست قرار داشت.^{۲۶}

طبق یافته‌های جدول ۴، در بین کتاب‌های فارسی و عربی بیشترین استنادها به این شرح بودند: رجال النجاشی، الذریعة الی التصانیف الشیعه، وسائل الشیعه، تهذیب الاحکام، الفهرست شیخ طوسی و غیره.

۲۵. «تحلیل استنادی مقالات فلسفی...»، ص ۱۵.

۲۶. همان.

جدول شماره ۴: پر استنادترین کتاب‌های مورد استناد فارسی و عربی مورد استناد مقالات مورد بررسی

۴۴		قرآن
۲۹	النجاشی، ابوالعباس	رجال النجاشی
۲۸	آقا بزرگ تهرانی	الذریعه الی تصانیف الشیعه
۲۶	حر عاملی	وسائل الشیعه
۲۲	محمد بن الحسن طوسی	تهذیب الاحکام
۲۲	ابوجعفر محمدبن حسن طوسی	التهرست
۲۱	محمدبن علی بن بابویه	الامالی
۲۰	بخاری	صحیح البخاری
۲۰	خویی، سید ابولقاسم	معجم رجال الحدیث و تفصیل طبقات
۱۹	طوسی، محمدبن حسن	اختیار معرفة الرجال (رجال الکشی)
۱۹	مامقانی	مقباس الهدایه
۱۸	ابوجعفر محمدبن حسن طوسی	رجال الطوسی
۱۷	متقی هندی، علی بن حسان الدین	کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال
۱۷	شیخ صدوق	علل الشرایع
۱۷	احمدبن محمد بن حنبل	المسند حنبل
۱۶	نوری، حسین بن محمد تقی	مستدرک اوسائل و مستنبط المسائل
۱۶	شیخ صدوق	التحصیل
۱۶	نیشابوری، مسلم بن حجاج	صحیح مسلم
۱۵	طباطبایی، سید محمد حسین	المیزان فی تفسیر القرآن
۱۴	محمد بن احمد ذهبی	میزان الاعتدال فی نقد الرجال
۱۴	محمدبن مسعود عیاشی	تفسیر العیاشی
۱۴	شیخ صدوق	معانی الاخبار
۱۴	طبرسی	مجمع البیان
۱۳	شیخ صدوق	عیون اخبار الرضا
۱۳	زین الدین بن علی عاملی	الرعایه فی علم الدرایه

جدول ۵: پر استنادترین نویسندگان در مقالات مورد بررسی در کتاب‌ها

تعداد استنادها	پدیدآور
۱۵۵	بابویه محمدبن علی (شیخ صدوق)
۱۱۴	طوسی، محمدبن حسن
۶۳	کلینی
۳۹	حر عاملی، محمدبن حسن

۴۰	سیوطی
۳۹	عسقلانی، احمد بن علی بن الحجر
۳۷	خویی، سید ابولقاسم
۳۷	عاملی، حسن بن زین الدین (شهید ثانی)
۳۶	مفید، محمد بن محمد بن نعمان
۳۵	علی بن ابی طالب <small>رضی الله عنه</small>
۳۲	آقا بزرگ تهرانی
۳۱	مامقانی عبدالله
۳۰	الذهبی، شمس الدین ابو عبدالله محمد بن
۲۹	حلی، حسن بن یوسف المطهر
۲۶	ابن طاووس
۲۳	طباطبائی بروجردی، سید محمد حسین
۲۳	بخاری محمد بن اسماعیل
۲۳	نوری، میرزا حسین
۱۹	فیض کاشانی، محمد حسن
۱۹	احمد بن حنبل
۱۸	شوشتری، محمد تقی
۱۷	متقی هندی، علی بن حسان الدین
۱۶	ابن اثیر (محمد الشیبانی)
۱۶	ابن شهر آشوب (ابو عبدالله محمد بن علی)
۱۵	طبرانی، سلیمان بن احمد
۱۵	قرطبی، ابو عمر یوسف بن عبدالله بن احمد
۱۴	خمینی، روح الله
۱۴	حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله
۱۲	الحرانی، حسن بن علی
۱۲	صدر، سید حسن
۱۲	اردبیلی، محمد بن علی
۱۱	سجستانی، ابی داود

برای مشخص شدن نویسندگان پر استناد جدول شماره ۵ تنظیم شده است. بر اساس یافته‌های این جدول، نویسندگان پر استناد به این صورت استخراج شده‌اند: محمد بن علی بابویه (شیخ صدوق)، شیخ محمد بن حسن طوسی، کلینی، محمد بن حسن حر عاملی، سیوطی، سید ابولقاسم خویی، احمد بن علی بن الحجر عسقلانی...

جدول ۶: پرکارترین نویسندگان مقالات تألیفی فصلنامه علوم حدیث

ردیف	مؤلف	فراوانی
۱	مهریزی، مهدی	۱۵
۲	حسینیان قمی، مهدی	۷
۳	مسعودی، عبدالهادی	۶
۴	احسانی فر لنگرودی	۵
۵	اسلامی، حسن	۴
۶	بیات، فاطمه	۳
۷	غلامعلی	۳
۸	عمادی حائری	۳
۹	موسوی نژاد	۳
۱۰	أصفی	۳
۱۱	شمسیری	۳
۱۲	چودوی	۲
۱۳	فرحات	۲
۱۴	پورمطلوب	۲
۱۵	محمدی ری شهری	۲
۱۶	جدیدی نژاد	۲
۱۷	مرادی	۲
۱۸	صفری	۲
۱۹	صدرايي خویی	۲
۲۰	آقایی	۲
۲۱	ایازی	۲
۲۲	صحتی سردرودی	۲

در پاسخ به سوال «نویسندگان پرکار کدام‌اند؟» جدول شماره ۶ تهیه شد. همان‌طوری که از داده‌های جدول شماره ۶ استنباط می‌شود، از بین نویسندگان مقالات تألیفی مهدی مهریزی با پانزده مقاله، مهدی حسینیان قمی، با هفت مقاله، عبدالهادی مسعودی، با شش مقاله، محمد احسانی فر لنگرودی با پنج مقاله، حسن اسلامی، با چهار مقاله در اولویت قرار دارند.

با توجه به این که بیشتر کتاب‌های حدیثی دارای محقق بودند، به همین دلیل جدول شماره ۷ تنظیم شد تا فعال‌ترین محقق‌ها، نیز مشخص شود. در این قسمت نیز فقط افرادی که داری بیشترین تکرار بوده‌اند، آورده شده و از آوردن کلیه اسامی به دلیل حجم زیاد خودداری شده است.

جدول ۷: فعال ترین محقق ها

تعداد استنادها	محقق ها
۵۹	غفاری، علی اکبر
۴۶	قیومی، جواد
۲۳	رجائی، سید مهدی
۱۷	بحر العلوم، محمد صادق
۱۵	اعلمی، شیخ حسن
۱۵	دیب البقا، مصطفی
۱۴	بقال، محمد علی
۱۴	شیری زنجانی، سید موسی
۱۴	موسوی خراسان، سید حسن
۱۴	مؤسسه آل البیت
۱۲	ابوالفضل ابراهیم، محمد
۱۱	بجاوی، محمد علی
۱۱	مؤسسه البعثه
۱۱	عبدالرحمان بن عثمان
۱۰	امین، محسن
۱۰	قوچانی، عباس
۹	جلالی نائینی، سید محمد رضا
۸	الحسینی، سید احمد

جدول ۸: مترجمین و تلخیص کننده های اول و تعداد فراوانی آنها

تعداد	مترجم اول و تلخیص کننده
۹	غفاری، علی اکبر
۹	سید رضی
۶	قرائی، علی
۵	لطفی، محمد حسن
۵	شهیدی، سید جعفر
۳	پروین گنابادی، محمد
۳	حسن زاده
۳	کریمی نیا، مرتضی

جدول ۸ نیز میزان پراکندگی مترجمان مقالات علوم حدیثی را نشان می‌دهد. از بین مترجمان مختلف، آقایان علی اکبر غفاری در تلخیص و علی قرایی و سید رضی بیشترین سهم را در ترجمه به خودشان اختصاص داده‌اند.

جدول ۹: به کوشش کننده‌ها

تعداد	به کوشش کننده‌ها
۱۰	رسولی محلاتی، سید هاشم
۹	غفاری، علی اکبر
۷	عطاء مصطفی عبدالقادر
۴	اشرف الحسینی، سید علی جمال
۲	قابینی، محمد
۲	زاید محمود ابراهیم

جدول ۹ نیز میزان پراکندگی به کوشش کننده‌ها در مقالات علوم حدیثی را نشان می‌دهد. از بین کوشش کننده‌های مختلف، سید هاشم رسولی محلاتی، علی اکبر غفاری، مصطفی عبدالقادر عطاء، سیدعلی اشرف الحسینی، سید علی جمال بیشترین سهم را به خودشان اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۰: زنان

تعداد	زنان
۱۱	مؤلف
۳	محقق
۲	مترجم
۱	به کوشش

جدول ۱۰ نیز میزان پراکندگی فعالیت زنان را در مقالات علوم حدیثی نشان می‌دهد. بیشترین سهم نقش زنان در موقعیت مؤلف و در مرتبه‌های بعد، محقق، مترجم و به کوشش بوده است.

جدول ۱۱: پراکندگی موضوعی کتاب‌های مورد استناد در مقالات فصلنامه علوم حدیث

۱۰۰۱	احادیث
۴۸۴	شیعه
۲۴	قرن ۳
۱۹۹	قرن ۴
۴	قرن ۶
۴۷	قرن ۷-۱۱
۸۴	قرن ۱۲
۱۲۶	
۳۰۰	

۱۲۰	بدون قرن
۱۸۰	سنی
۲۶	قرن ۲ - ۹
۱۰۳	بدون قرن
۸۳	فهرست احادیث اهل بیت
۲۰	درایه الحدیث
۲۹	شیعی
۳۳	سنی
۱۶	احادیث خاندان نبوت
۱۰	نهج البلاغه
	موضوعات دیگر حدیثی
	تاریخ حدیث
۱۰۹	علوم قرآنی
۱۲	مسائل
۸	شان نزول
۷۷	احکام تواریخ قرانت
۱۲	متون تفاسیر
۴۰۹	سرگذشتهنامه
۳۵۹	اسلام
۸۲	دانشمندان اسلامی
۴۵	شیعی
۷	سنی
۲	زیدی و معتزله
۶	زنان
۲۲	کلی
۲۴۳	کلی
۲۷	چهارده معصوم
۳۱	کلی
۶۱	سیره نبوی
۱۲	حضرت علی <small>علیه السلام</small>
۳۸	ایران
۳۴	شیعه
۱۹	
۲۶	
۱۶	

	کشورهای عربی صحابه مهدویت امام حسین <small>علیه السلام</small> کربلا
۴۵	زبان عربی (صرف و نحو و غیره..)
۱۶ ۸ ۸	اشعار فارسی عربی
۱۱	نسب شناسی کشورهای اسلامی
۳۳۲ ۲۷۳ ۳۹ ۱۰	علم الرجال (محدثان اسلامی) شیعی سنی راویان حدیث (کلی)
۶۰۵ ۵۸۴ ۸۰ ۳۸ ۱۴۴ ۱۰ ۷ ۴	فقه شیعه قرن ۴ - ۷ قرن ۸ - ۱۳ اصول فقه شیعه سنی غیره، شامل اسماعیلیه شافعی فقه تطبیقی
۵۷ ۵۳ ۲ ۲	کلام شیعی سنی غیره شامل اسماعیلیه
۳۰ ۲۶ ۴	فلسفه اسلام هندی و یونانی
۲۸ ۱۵ ۱۳	دائرة المعارفها و واژه نامهها کلی اسلام

۲۴۹	تفاسیر
۱۵۹	شیعی
۵۴	قرن ۳ - ۶
۲۵	قرن ۱۰ - ۱۲
۵۱	بدون قرن
۲۹	تفاسیر مائوره شیعه
۹۰	سنی
۱۵	قرن ۳ - ۶
۲۲	قرن ۷ - ۸
۵۳	بدون قرن
۳۱	فهرست نسخه‌های خطی
۱۹	اسلام و فرقه‌ها
۷۹	اخلاق اسلامی
۱۳	کتابشناسی
۹۰	موضوعات متفرقه دیگر
۲۵	عرفان و تصوف
۲۵	خاورشناسان
۲۰	امامت

همان‌طور که انتظار می‌رفت، جدول شماره ۱۱ بیانگر این است که پراکندگی موضوعی بیشتر منابع کتابی متعلق به رشته احادیث با ۱۰۰۱ استناد است که احادیث شیعه ۴۸۴ و سنی سیصد استناد و در ارتباط با دیگر موضوعات حدیثی ۱۰۳ استناد است، موضوعات غیرحدیثی - که بیشترین کمک را در نوشتن مقالات حدیثی به نویسندگان این فصلنامه کرده، به ترتیب: فقه ۶۰۵ استناد، سرگذشتنامه ۴۰۹ استناد، علم الرجال ۳۲۲ استناد، تفاسیر ۲۴۹ استناد، علوم قرآنی ۱۰۹ استناد، اخلاق اسلامی ۷۹، کلام فلسفه ۵۸، استناد و موضوعات متفرقه دیگر، اعم از امامت دائره المعارف‌ها و واژه‌نامه‌ها اشعار عرفان و تصوف خاورشناسان در مرتبه‌های بعد قرار دارند. بنابراین بر طبق یافته‌های این تحقیق، پیشنهاد می‌شود مجموعه‌سازان کتابخانه‌های - که با موضوعات حدیثی سر و کار دارند - بعد از خرید کتاب‌های حدیثی، کتاب‌هایی را با موضوعاتی که در بالا به آنها اشاره شده، فراهم کنند.

نتیجه

درباره با سؤال اول پژوهش، در جدول شمار ۱ نشان داده شده است که در بیست شماره این فصلنامه ۱۹۰ مقاله منتشر شده است که از این تعداد ۱۸۱ مقاله تألیفی و ۹ مقاله ترجمه‌ای است. از بررسی ۱۲۳۶ استناد در ۱۹۰ مقاله تألیفی و ترجمه‌ای مشخص شد که متوسط استنادها در هر مقاله ۶/۵ استناد است.

در پاسخ به سؤال دوم و سوم پژوهش درباره توزیع مؤلفان مقالات بر اساس جنسیت و میزان مشارکت در کارهای گروهی - همان طوری که جدول شماره ۲ نشان می‌دهد - از ۱۸۹ نویسنده، تعداد ۱۷۲ نویسنده مرد و تنها هیجده نویسنده زن در تألیف مقالات این فصلنامه، همکاری داشته‌اند. از ۱۹۰ مقاله تألیفی فقط یک مقاله حاصل کار گروه دو نفری بوده است.

درباره سؤال ۳ پژوهش، تجزیه و تحلیل استنادها از لحاظ نوع منبع اطلاعاتی و زبان منابع جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که کتاب به عنوان بنیادی‌ترین منابع اطلاعاتی در عصر رسانه‌های اطلاعاتی هم چنان در صدر می‌نشیند، در حالی که نشریات ادواری در رتبه دوم قرار گرفته است. از ۱۱۶۵ استناد ۹۶۴ استناد به منابع عربی زبان و ۲۰۱ استناد به زبان فارسی تعلق دارد.

درباره با سؤال هشتم، برای تعیین منابع هسته‌های جدول شماره‌های ۷ و ۸ تنظیم شده است، ولی در خصوص تعیین کتاب‌های پر استناد جدول شماره ۸ نشان دهنده وضعیت استناد به این محمل اطلاعاتی است.

در خصوص تعیین نویسندگان پر استناد، جدول ۵ تهیه و تنظیم شده است. همان طوری که این جدول نشان می‌دهد، محمدبن علی بابویه (شیخ صدوق) محمدبن حسن طوسی کلینی، محمد بن حسن حر عاملی... در فهرست نویسندگان پر استناد قرار گرفته‌اند.

برای تعیین نویسندگان پر کار، جدول شماره ۶ تهیه و تنظیم شده است. طبق یافته‌های این تحقیق مهدی مهریزی، ۱۵، مهدی حسینیان قمی، ۷، عبدالهادی مسعودی، ۶ احسانی فر لنگرودی ۵ و حسن اسلامی، ۴ در رتبه‌های اول قرار دارند.

در بین محقق‌ها هم، طبق یافته‌های جدول شماره ۷، علی اکبر غفاری، ۵۷ جواد قیومی، ۴۶ سیدمهدی رجائی، ۳۳ مصطفی دیب البقا، ۱۷ شیخ حسن اعلمی، ۱۵ محمد صادق بحر العلوم، ۱۵ به ترتیب قرار گرفتند.

طبق یافته‌های جدول شماره ۸ در بین مترجمان اول، آقایان علی اکبر غفاری در تلخیص و علی قرائی در ترجمه بیشترین سهم را به خودشان اختصاص داده‌اند.

طبق یافته‌های جدول ۹ به کوشش کننده‌ها در مقالات علوم حدیثی را نشان می‌دهد. از بین کوشش کننده‌های مختلف، سید هاشم رسولی محلاتی، عبدالقادر عطاء مصطفی، سید علی جمال اشرف الحسینی، بیشترین سهم را به خودشان اختصاص داده‌اند.

طبق یافته‌های جدول ۱۰ - که میزان فعالیت زنان مقالات علوم حدیثی را نشان می‌دهد - بیشترین سهم نقش زنان در موقعیت مؤلف و در مرتبه‌های بعد محقق، مترجم و به کوشش بوده است.

یافته‌های جدول شماره ۱۱ نشان دهنده گرایش موضوعی نویسندگان مقالات در استفاده از منابع مورد استناد است. یافته‌های این جدول بیانگر این است که پراکندگی موضوعی بیشتر منابع کتابی متعلق به رشته احادیث با ۱۰۰۱ استناد است که احادیث شیعه ۴۸۴ و سنی ۳۰۰ استناد و در ارتباط با دیگر موضوعات حدیثی ۱۰۳ استناد است. موضوعات غیر حدیثی که بیشترین کمک را در نوشتن مقالات حدیثی به نویسندگان این فصلنامه کرده، به ترتیب، فقه ۶۰۵، سرگذشتنامه ۴۰۹ استناد، علم الرجال ۲۲۲ استناد، تفاسیر ۲۴۹ استناد، علوم قرآنی ۱۰۹ استناد، اخلاق اسلامی ۷۹ است. کلام فلسفه ۵۸ استناد

و موضوعات متفرقه دیگر، اعم از امامت دائره المعارف‌ها و واژه نامه‌ها، اشعار عرفان و تصوف و خاورشناسان در مرتبه‌های بعد قرار دارند. بنابراین بر طبق یافته‌های این تحقیق پیشنهاد می‌شود مجموعه سازان کتابخانه‌های - که با موضوعات حدیثی سرو کار دارند - بعد از خرید کتاب‌های حدیثی، کتاب‌هایی را با موضوعاتی که در بالا به آنها اشاره شده فراهم کنند.

از جناب آقای عبدالحسین طالعی عضو هیأت علمی دانشگاه قم به خاطر همکاری در تحلیل موضوعی کتاب‌های فارسی و عربی این تحقیق تشکر و قدردانی می‌شود.

کتابنامه

- بررسی وضع استناد در مجلات فارسی کتابداری و اطلاع‌رسانی جاری از آغاز نشر تا پایان ۱۳۷۴، فاطمه محمدزاده، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران ۱۳۷۶.
- «بررسی استنادی مقالات در مجلات علوم اطلاع‌رسانی (فصلنامه پیام کتابخانه، فصلنامه کتاب و کتابداری) در سال ۱۳۷۸ - ۱۳۷۹»، دریه مقصودی، کتابداری، ۱۳۸۴، ش ۳۹، ص ۲۳ - ۲۹.
- «بررسی رفتار استنادی نویسندگان مقاله‌های مندرج در مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران از آغاز تا پایان سال ۱۳۷۹» عباس حری و نرگس نشاط، مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، ۱۳۸۱، سال ۳۲، ش ۲، ص ۱ - ۳۳.
- بررسی وضع استناد در مجلات پزشکی فارسی: مجلات دانشکده‌های پزشکی دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و مشهد در سال‌های ۱۳۵۴ - ۱۳۵۶. فریذه عصاره، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران ۱۳۶۵.
- بررسی استنادهای پایان نامه‌های فارغ التحصیلان دانشکده بهداشت دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۵۸ - ۱۳۷۰، حبیب‌الله فخاری، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۷۳.
- تجزیه و تحلیل استنادهای مقالات در برخی نشریات ادواری پزشکی فارسی، میترا بنی هاشمی، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، ۱۳۶۴.
- «تحلیل استنادی مقالات فلسفی فارسی طی سال‌های ۱۳۷۰ - ۱۳۷۷»، مه لقا اشتری، فصلنامه کتاب، سال دوازدهم، ش ۲ (تابستان ۱۳۸۰)، ص ۸ - ۲۲.
- تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه‌های فارغ التحصیلان رشته مدیریت دانشکده مدیریت دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۷۴ - ۱۳۷۶، طلعت هراتی پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران، ۱۳۷۹.
- تحلیل استنادی مقالات تألیفی فصلنامه کتاب، افسانه تیمورخانی، فصلنامه کتاب، سال ۱۳، ش ۳، (پاییز ۱۳۸۱)، ص ۳۲ - ۴۵.

- «تحلیل استنادی پایان نامه‌های کارشناسی ارشد رشته مهندسی معدن دانشکده فنی دانشگاه تهران از سال ۱۳۷۰ - ۱۳۷۹» نویسنده: فروزانی، کتابداری، ش ۴۰، ۱۳۸۲، ص ۱۰۳ - ۱۲۲.
- «تحلیل استنادی مقالات سه نشریه علوم کشاورزی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، دانش کشاورزی دانشگاه تبریز، و تحقیقات کشاورزی»، محمد علی کریمیان مزیدی، و محمد اشرافی، فصلنامه کتاب، سال ۱۸، ش ۱، (بهار ۱۳۸۱)، ص ۵۱ - ۶۸.
- تحلیل استنادی در مجموعه مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی، عباس حری، تهران: دبیرخانه هیئت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۷۲.
- «تحلیل استنادی پایان نامه‌های پژوهشگران پژوهشکده مهندسی جهاد کشاورزی»، فاطمه تصویری قمصری و محمدرضا جهان نما، فصلنامه کتاب، سال ۱۷، ش ۷، (پاییز ۱۳۸۶)، ص ۷۵ - ۸۹.
- تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه‌های فارغ‌التحصیلان دانشکده علوم پایه دانشگاه تربیت مدرس در سال‌های ۱۳۶۷ - ۱۳۷۴، الهه پورشعرباف، پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس (۱۳۷۵).
- تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه‌های دوره دکتری عمومی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی در سال‌های ۱۳۶۸-۱۳۷۲، حسن جاهد، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران (۱۳۷۳).
- تحلیل مآخذ پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران (۱۳۷۶-۱۳۷۰)، آژیده باهر، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران (۱۳۷۸).
- بررسی استنادهای پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دانشکده بهداشت دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۵۸-۱۳۷۰، حبیب‌الله فخاری، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، (۱۳۷۳).
- «تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه‌های کارشناسی ارشد آبیاری دانشگاه‌های شهید چمران اهواز، تهران، شیراز و فردوسی مشهد (۱۳۶۷-۱۳۷۷)»، جعفر مهرداد و محمدعلی کریمیان مزیدی، مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، سال ۱۹، ش ۱، (زمستان ۱۳۸۱)، ص ۱-۱۳.
- تحلیل استنادی پایان نامه‌های کارشناسی ارشد مرتبط با حضرت امام خمینی علیه السلام موجود در موسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی، رضا کریمی، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران، (۱۳۸۲).
- «تحلیل استنادی مقالات منتشر شده در مجلات کتابداری (۱۳۷۵-۱۳۸۲)، احترام کیانمهر، فصلنامه کتاب، سال ۱۸، ش ۲، (تابستان ۱۳۸۶)، ص ۱۰۱-۱۲۳.

- تحلیل استنادی مآخذ پایان نامه‌های فارغ التحصیلان رشته زبان و ادبیات عرب دانشکده ادبیات دانشگاه تهران در سال‌های ۱۳۷۰-۱۳۷۷، فریال شفیعی، پایان نامه کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه تهران، (۱۳۷۹).
- «چگونه استناد کنیم؟ یو جین گارفیلد»، ترجمه: عبدالحسین فرج پهلوی، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، (۱۳۷۶)، شماره‌های ۱-۲، ص ۱۲۷-۱۴۱.
- «کتابسنجی»، فریده عصاره، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، (۱۳۷۶) سال ۴، ش ۳، ص ۶۳-۷۴.
- «کتابسنجی و اطلاع سنجی»، مازیار امیر حسینی، فصلنامه کتاب، سال ۳، ش ۱-۳، (بهار و زمستان ۱۳۷۱)، ص ۱۸۳-۲۰۹.
- citation analysis of Journal Rubber research, 1988-1997 W.S Tiew,; Kaur, K.2000.. Malaysian journal of library and information science, vol.5, No.2
- Citation analysis. In international Encyclopedia of information and library science. Campanario, J. M. 2003. 2end ed. Ed. John Feather and paul sturges, 76-78. London; New york: routledge
- A citation analysis. annals of library and information studies. Shokeen, Ashu; Kaushik, sanjay k. 2004. Indian journal of plant physiology: vol. 51, No. 3.: 104-107
- "Master's and Doctoral Thesis Citations: Analysis and Trend of a Longitudinal Study" Kushkowski, Jeffrey D; Parsons, Kathy A and Wiese, William H. (2003).. Libraries and the Academy, Vol. 3, N.3, pp.459-470
- "Citation analysis of the Chemistry Doctoral Theses: An Ohio State University Case Study". Issues in Science and Technology Librarianship, Gooden, Angela M (2001). 32, [online], available at: www.library.uesb.edu
- Scatter and Obsolescence of Journal Cited in Dissertation of Librarianship: The Case of Hacettepe University". Tonta, Yasar and Al, Umüt (2004)." [online], Available at: www.yunus.hacettepe.edu.t